Q: สนใจอยากเลี้ยงไส้เดือน ไม่ทราบว่ามีข้อมูลการเลี้ยงไส้เดือนไหมคะ

A: ปัจจุบันนี้การเพาะเลี้ยงไส้เดือนดินมีความก้าวหน้าอย่างมาก โดยเฉพาะที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ ประสบผลสำเร็จในการเลี้ยงไส้เดือนดินเพื่อกำจัดขยะอินทรีย์ ที่สามารถดำเนินการได้อย่างจริงจัง เป็นต้นแบบที่สามารถนำไปดำเนินการในพื้นที่ต่างๆ ได้ ลักษณะการเลี้ยงไส้เดือนดินที่ให้ผลดีทำได้ดังนี้

1. การเตรียมโรงเรือน เป็นโรงเรือนบ่อซิเมนต์ที่มีหลังคากันฝนและพรางแสง เนื่องจากไส้เดือนดินไม่ชอบแสงสว่าง ในบริเวณบ่อเลี้ยงควรมีตาข่ายปิดด้านบน หรือใช้ตาข่ายกั้นบริเวณด้านข้างรอบโรงเรือนเพื่อป้องกันศัตรูของไส้เดือน

2. บ่อเลี้ยงไส้เดือน มีความกว้างประมาณ 1 เมตร ความยาวแล้วแต่ต้องการ และมีความลึกไม่เกิน 0.5 เมตร

3. บ่อเก็บน้ำหมักมูลไส้เดือนดิน ควรสร้างบริเวณด้านข้างโรงเรือนหรือด้านหลังโรงเรือน ขนาดไม่ใหญ่มากนัก เพื่อรับน้ำหมักจากบ่อเลี้ยงไส้เดือนดินให้ไหลไปรวมได้ง่าย

4. การเตรียมวัสดุรองพื้นเพื่อเป็นที่อาศัยของไส้เดือนดิน ใช้วัสดุอินทรีย์สด เป็นวัสดุรองพื้นหนาประมาณ 6 นิ้ว โดยเน้นส่วนที่เป็นผักสีเขียว และวัชพืช หรือหากเป็นการเลี้ยงเพื่อกำจัดขยะก็จะมีการใช้ขยะสดด้วย แล้วโรยทับด้วยปุ๋ยคอกหนาประมาณ 2 นิ้ว โรยปูนขาวให้ทั่วผิวบน แล้วให้ความชื้นพอเปียกชุ่มแต่ไม่ให้มีน้ำขัง ทิ้งไว้ประมาณ 2-3 วัน จะพบว่าเกิดขบวนการหมัก สังเกตได้โดยมีความร้อนที่สูงขึ้น ทิ้งไว้อีกประมาณ 4 - 6 สัปดาห์ ความร้อนที่เกิดขึ้นหมดไป วัสดุรองพื้นที่ผ่านการหมักที่สมบูรณ์จะได้มีสีเข้มจนเป็นสีน้ำตาล มีลักษณะร่วนซุยไม่มีกลิ่นเหม็น

5. การเลี้ยง เมื่อเตรียมวัสดุรองพื้นได้แล้ว จึงเริ่มปล่อยไส้เดือนดินลงเลี้ยง ควรปล่อยในอัตราไส้เดือนดิน 1 กิโลกรัม ต่อพื้นที่ 1 - 5 ตารางเมตร แล้วแต่เงินทุน หรือวัตถุประสงค์ในการเลี้ยง (ถ้าเลี้ยงเพื่อกำจัดขยะของชุมชน ควรปล่อยไส้เดือนดิน 1 กิโลกรัม ต่อพื้นที่ 1 ตารางเมตร จะช่วยกำจัดขยะสดได้เร็วมาก)

6. การให้อาหาร ใช้เศษผักสีเขียว และวัชพืช โรยไปตามหน้าวัสดุรองพื้นในอัตรา 120 - 150 กรัม ต่อน้ำหนักตัว 1 กิโลกรัมต่อวัน (12 - 15 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักตัว) แต่ถ้าเป็นไส้เดือนดินสายพันธุ์ต่างประเทศจะต้องให้อาหารเป็น 2 เท่า ใช้เวลาประมาณ 4 – 6 สัปดาห์ จะมีปริมาณไส้เดือนดินเพิ่มขึ้นประมาณเท่าตัวของจำนวนที่ปล่อย

การเพาะเลี้ยงไส้เดือนดินเพื่อเป็นอาหารปลาสวยงาม

การเพาะเลี้ยงไส้เดือนดินที่นำเสนอในหัวข้อนี้ เป็นการเพาะเลี้ยงไส้เดือนดินพันธุ์ขี้ตาแร่ (*Pheretima peguana*) ที่ขุดพบในบริเวณบ้าน ซึ่งมีความยาวลำตัวประมาณ 4-5 นิ้ว นำมาเลี้ยงในดินในกะละมัง หรือถังพลาสติก แล้วให้อาหารปลาเป็นอาหาร เลี้ยงไว้ประมาณ 3 - 4 เดือน จะมีไส้เดือนเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยทั้งหมดจะมีขนาดความยาวลำตัวเพียง 2 - 3 เซนติเมตร ซึ่งอาจเกิดจากความหนาแน่นของไส้เดือน ที่เกิดอยู่ในภาชนะที่ใช้เลี้ยงซึ่งมีขนาดค่อนข้างเล็ก ทำให้ไส้เดือนดินที่มีจำนวนมากไม่สามารถเติบโตจนมีขนาด 4-5 นิ้วได้ แต่ก็สามารถมีความสมบูรณ์เพศได้ สามารถผสมพันธุ์ทำให้เกิดลูกไส้เดือนจำนวนมากอย่างต่อเนื่องได้ตลอด

จากการทดลองเพาะเลี้ยงไส้เดือนดินมาหลายปี พบว่าสิ่งที่เป็นปัญหาในการเลี้ยงไส้เดือนดินอย่างยิ่ง คือการที่จะควบคุมความชื้นของวัสดุเลี้ยงให้คงอยู่ เพื่อให้ไส้เดือนส่วนใหญ่มีชีวิตอยู่ได้ เพราะหากลืมรดน้ำ หรือไม่อยู่บ้านประมาณ 5-7 วัน จะพบว่าดินหรือวัสดุเลี้ยงจะแห้งเกือบสนิท ทำให้ไส้เดือนส่วนใหญ่ตายไป จึงได้ทดลองหาทางควบคุมความชื้นในภาชนะเลี้ยง ไม่ว่าจะเป็นการเจาะรูด้านล่างหรือด้านข้างของภาชนะเลี้ยง ก็ยังพบว่าไม่สามารถควบคุมความชื้นในการเลี้ยงไส้เดือนดินได้ดีพอ แต่ก็พยายามดำเนินการมาเรื่อย จนกระทั่งพบวิธีการที่คิดว่าค่อนข้างเหมาะสม ที่ดำเนินการง่าย และไม่ทำให้ภาชนะเลี้ยงเสียหาย ประกอบกับทำให้เกิดไส้เดือนดินเป็นจำนวนมาก เกิดต่อเนื่องได้ตลอด และเป็นไส้เดือนดินขนาดเล็ก คือมีขนาดความยาวลำตัวเพียง 2-3 เซนติเมตร ซึ่งเหมาะสมที่จะใช้ในการเลี้ยงปลาสวยงามขนาดเล็กได้อย่างดี มีวิธีการ ดังนี้

- **เตรียมภาชนะหรือบ่อเลี้ยง** มีขนาดไม่ต้องใหญ่มากนัก อาจเป็นกะละมังหรือลังพลาสติกก็จะทำให้เคลื่อนย้ายสะดวก
- **เตรียมดินหรือวัสดุเลี้ยง** เป็นดินที่ค่อนข้างมีเนื้อเป็นดินเหนียว (ไม่ควรเป็นดินร่วนหรือดินทราย) หรือเป็นวัสดุที่ได้จากการหมักมูลสัตว์กับเศษพืช และวัชพืชก็ได้ แต่ต้องใช้เวลาหมักจนหมดจนหมดกลิ่นและความร้อน
- **การใส่ดินหรือวัสดุเลี้ยง** ทำได้ 2 แบบ คือ

1. ปรับดินหรือวัสดุเลี้ยงให้มีความลาดเอียง (ดังภาพ)

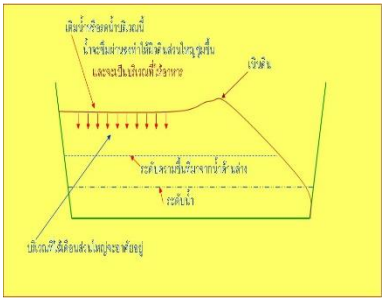

2. ใส่ขวดสำหรับสังเกตุระดับน้ำ แล้วใส่ดินให้เกือบเสมอปากขวด (ดังภาพ)

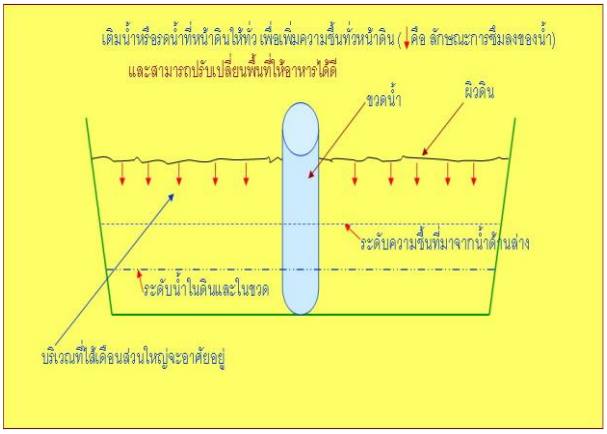

- **การใส่น้ำเพื่อปรับความชื้น** ให้เทน้ำลงบนผิวหน้าดินส่วนใหญ่เพื่อให้น้ำค่อย ๆ ซึมผ่านลงไปในดิน และจะสามารถสังเกตระดับน้ำที่ขังอยู่ที่พื้นก้นบ่อได้
- **การปล่อยไส้เดือนดินลงเลี้ยง** การปล่อยไส้เดือนดินลงเลี้ยงจะปล่อยไม่มากนัก คือ สามารถปล่อยประมาณ 50 - 100 ตัว ต่อตารางเมตร เช่น กะละมัง เส้นผ่าศูนย์กลาง 60 เซนติเมตร จะมีพื้นที่ใกล้ปากกะละมังเท่ากับ 0.28 ตารางเมตร [คำนวนจาก พื้นที่วงกลม = ¶ r ² = 22/7 x 0.3 x 0.3 = 0.28 ตารางเมตร (0.3 มาจาก เส้นผ่าศูนย์กลาง 60 เซนติเมตร ดังนั้น รัศมี หรือ r จึงเท่ากับ 30 เซนติเมตร แปลงให้มีหน่วยเป็นเมตร เพราะต้องการเป็นตารางเมตร จึงได้เป็น 0.3 เมตร)] จากพื้นที่ 0.28 ตารางเมตรของกะละมัง จะปล่อยไส้เดือนดินลงเลี้ยง เท่ากับ 14 - 28 ตัว หรือถ้าใช้ลังพลาสติก ขนาด กว้าง 39 เซนติเมตร ยาว 58 เซนติเมตร จะมีพื้นที่ใกล้ปากลังเท่ากับ 0.23 ตารางเมตร [คำนวนจาก พื้นที่สี่เหลี่ยม เท่ากับ กว้าง x ยาว = .39 x .58 = 0.23 ตารางเมตร (แปลงหน่วย เซนติเมตรให้เป็นเมตร)] จากพื้นที่ 0.23 ตารางเมตรของกะละมัง จะปล่อยไส้เดือนดินลงเลี้ยง เท่ากับ 12 - 24 ตัว [ใช้ไส้เดือนดินไม่มาก ทำให้สามารถขุดหาตามขอบสนามหญ้า หรือโคนต้นไม้ภายในบ้านได้]
- **การให้อาหาร** จะใช้อาหารที่มีระดับโปรตีนค่อนข้างสูง หาซื้อง่าย และเก็บรักษาง่าย ซึ่งอาหารดังกล่าว ได้แก่ อาหารปลาดุก อาหารปลานิล อาหารสัตว์ เช่น อาหารไก่ไข่ อาหารเป็ดไข่ อาหารที่กล่าวมานี้ปัจจุบันมีจำหน่ายตามร้านขายอาหารสัตว์ทั่วไป และสามารถซื้อปลีกตั้งแต่ 1 กิโลกรัม ขึ้นไป ซื้อมาเพียง 1 หรือ 2 กิโลกรัม ก็ใช้เลี้ยงไส้เดือนดินได้นานเป็นเดือน วิธีการให้อาหาร จะใช้สามง่ามที่ใช้พรวนดินขุดเปิดหน้าดินประมาณ 1 ใน 4 ของพื้นที่หน้าดินทั้งหมด ลึกลงไปประมาณ 2 เซนติเมตร แล้วใช้อาหารประมาณ 1 - 2 ช้อนโต๊ะโรยลงไป จากนั้นจึงคุ้ยดินที่เปิดออกไปมาปิดกลบทับอาหาร (ไม่ควรใช้เสียมหรือพลั่วเล็ก เพราะเสียมหรือพลั่วจะตัดโดนตัวไส้เดือนดิน ทำให้ไส้เดือนดินที่เลี้ยงตายได้) แล้วรดน้ำบริเวณหน้าดินให้ชุ่ม **การเติมอาหาร** ประมาณ 2 - 3 วัน ใช้สามง่ามขุดเปิดหน้าดิน

บริเวณที่ให้อาหารไว้แล้ว เพื่อดูว่าอาหารเดิมหมดหรือไม่ ถ้ายังไม่หมดก็กลบดินไปตามเดิม ถ้าหมดก็เติมอาหารลงไปอีก ทำเช่นนี้ซ้ำที่เดิมประมาณ 3 - 4 ครั้ง ครั้งที่ 4 หรือ 5 เมื่อขุดเปิดหน้าดินลองดมกลิ่นดินที่ติดสามง่ามขึ้นมา หากดินมีกลิ่นเหม็นบูดของอาหาร ก็ควรเปลี่ยนบริเวณที่ให้อาหารใหม่ ทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ

- **การตรวจสอบความชุ่มชื้นของดิน** ถึงแม้จะเห็นว่ามีน้ำขังอยู่ในบริเวณที่ใช้ตรวจสอบระดับน้ำ แต่ก็ควรตรวจสอบความชุ่มชื้นบริเวณผิวหน้าดินทุกวัน โดยใช้สามง่ามขุดผิวหน้าดินลงไปเล็กน้อย หากดินยังคงชื้นอยู่ ก็ไม่ต้องเพิ่มน้ำ แต่ถ้าดินเริ่มแห้งก็รดน้ำลงไปที่หน้าดินบ้าง
- **ระยะเวลาในการเลี้ยง** จากระยะเวลาเริ่มต้นการเลี้ยง ในช่วงแรกจะใช้เวลามากหน่อย เพื่อให้เกิดไส้เดือนดินเป็นจำนวนมาก ซึ่งอาจต้องใช้เวลา 4 - 6 เดือน ขึ้นกับจำนวนไส้เดือนดินเริ่มต้นที่ปล่อยลงเลี้ยง และความสมบูรณ์ของตัวไส้เดือนดิน เมื่อมีไส้เดือนดินเกิดมากพอแล้ว จะสามารถจับไส้เดือนดินออกไปเลี้ยงปลาได้วันละประมาณ 300 - 500 ตัวเป็นอย่างน้อย
- **วิธีการจับไส้เดือนดิน** เมื่อต้องการตัวไส้เดือนดินไปใช้ ก็ขุดดินบริเวณผิวหน้าดินให้เป็นก้อนซึ่งจะเห็นว่ามีตัวไส้เดือนดินอยู่มาก นำดินดังกล่าวไปวางในจานเล็ก ๆ แล้วนำไปแช่น้ำในถาด หรือกะละมัง ประมาณ 1 ชั่วโมง ไส้เดือนดินจะหนีน้ำท่วมออกจากดินไปอยู่ในถาด หรือกะละมัง จึงค่อย ๆ ยกจานดินไปเทคืนลงถังเลี้ยง จากนั้นเทน้ำในถาด หรือกะละมัง ผ่านกระชอนผ้าตาถี่ ก็จะได้ไส้เดือนไว้สำหรับเลี้ยงปลา

หมายเหตุ 1. ไม่ควรใช้เศษผักเป็นอาหาร เพราะจะต้องใช้ในปริมาณค่อนข้างมาก และเศษผักจะเป็นตัวการที่ทำให้เกิดน้ำขึ้นมาก ที่ผู้เลี้ยงไส้เดือนดินส่วนใหญ่ มีการเก็บน้ำส่วนนี้จากบ่อเลี้ยง และเรียกน้ำที่ได้นี้ว่า **"น้ำหมักมูลไส้เดือนดิน"** บางรายก็อธิบายว่าเป็นน้ำที่ไส้เดือนดินขับถ่ายออกมา ซึ่ง**ที่จริงแล้วเป็นน้ำที่เกิดจากการเน่าสลายของเศษผัก วัชพืช และขยะอินทรีย์ที่ใส่ลงไปเลี้ยงไส้เดือนดิน**

2. หลังจากเวลา 4 - 6 เดือนเมื่อเกิดไส้เดือนมากแล้ว จะสามารถเลี้ยงไส้เดือนดินอย่างต่อเนื่องไปได้เรื่อย ๆ โดยมีการดูแลแค่การให้อาหาร และความชื้น หากผู้เลี้ยงไม่อยู่หรือขาดการดูแล ไป 10 - 20 วัน ผิวหน้าดินจะแห้ง ไส้เดือนดินส่วนใหญ่ก็จะไม่ตาย เพราะสามารถลงไปอยู่ในดินที่มีความชื้นด้านล่างได้ เมื่อผู้เลี้ยงกลับมาให้น้ำและอาหาร ไส้เดือนดินก็จะกลับขึ้นมาให้เก็บเกี่ยวได้ภายใน 1 - 3 วัน

ที่มา : รศ.ประภาส โฉลกพันธ์รัตน์. การเพาะเลี้ยงไส้เดือนดิน. มหาวิทยาลัยขอนแก่น (https://home.kku.ac.th/pracha/Earthworm%20Culture.htm#..)

การเลี้ยงไส้เดือนดินและการผลิตปุ๋ยหมักมูลไส้เดือนดิน

ปัจจัยที่ควบคุมการเจริญเติบโตและการขยายพันธุ์ของไส้เดือนดิน ได้แก่ อุณหภูมิ ความชื้น การระบายอากาศ อาหาร พี เอช

ไส้เดือนดินและการทำปุ๋ยหมัก

พันธุ์ไส้เดือนดินที่ใช้ในการทำปุ๋ยหมัก เช่น Eisenia fetida (the tiger worm) Lumbricidae Eisenia andrei (red tiger worm) Eudrilus eugemiae (african night crawler) Dendrobaena veneta, Perionyx excavatus Polyheretima elongata และ Lumbricus rubellus

เศษซากอินทรียวัตถุที่ใช้ในการทำปุ๋ยหมัก เศษวัสดุเหลือใช้ทุกชนิดจากภาคการเกษตร อุตสาหกรรม หรือขยะอินทรีย์จากชุมชน มูลสัตว์ เช่น มูลม้า วัว หรือควาย วัสดุอื่นๆ เช่น ฟางข้าว ต้นกล้วย ผักตบชวา เปลือกข้าว และใบกระถิน

การย่อยสลายขยะของไส้เดือนดินสายพันธุ์ไทยพันธุ์ฟีเรทธิมา พีกัวน่า (Pheretima peguana) และไส้เดือนดินสายพันธุ์ต่างประเทศพันธุ์แลมบริคัส รูเบลลัส (Lumbricus rubellus) ใช้อัตราส่วนปริมาณไส้เดือนต่อปริมาณขยะเท่ากับ 1 : 2 กิโลกรัม (ไส้เดือนสายพันธุ์ไทย 1 กก. มี 1,200 ตัว ส่วนไส้เดือนสายพันธุ์ต่างประเทศ 1 กก. มี 970 ตัว) พบว่า ไส้เดือนดินสายพันธุ์ต่างประเทศพันธุ์แลมบริคัส รูเบลลัส (Lumbricus rubellus) มีความสามารถในการย่อยสลายขยะได้เร็วกว่าไส้เดือนดินสายพันธุ์ไทยพันธุ์ฟีเรทธิมา พีกัวน่า (Pheretima peguana) โดยใช้เวลาในย่อยสลายขยะน้อยกว่า 2 เท่าของไส้เดือนสายพันธุ์ไทย และไส้เดือนดินทั้งสองสายพันธุ์ใช้เวลาในการย่อยเศษผลไม้ได้รวดเร็วที่สุด และใช้เวลาในการย่อยเศษอาหารและเศษผักใกล้เคียงกัน

สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีความเป็นพิษต่อไส้เดือนดิน ได้แก่ อัลดิคาร์ป เบนโนมิล บีเอชซี คาร์บาริล คาร์โบฟูราน คลอร์เดน เอนดริน เฮบตาคลอร์ มาลาไธออน พาราไธออน เป็นต้น

รูปแบบที่เหมาะสมในการใช้ไส้เดือนดินกำจัดขยะ

1. การกำจัดขยะเพื่อผลิตปุ๋ยหมักมูลไส้เดือนดินในระดับครัวเรือน (แบบหลังบ้าน)

2. การกำจัดขยะเพื่อผลิตปุ๋ยหมักมูลไส้เดือนดินในระดับชุมชน (แบบโรงเรือน)

การเตรียมโรงเรือนผลิตปุ๋ยหมักมูลไส้เดือนดิน

โรงเรือนกำจัดขยะเพื่อผลิตปุ๋ยหมักมูลไส้เดือนดิน ต้องมีหลังคากันฝนและพรางแสง เนื่องจากไส้เดือนดินไม่ชอบแสงสว่าง ในบริเวณบ่อเลี้ยงต้องมีตาข่ายปิดด้านบน หรือใช้ตาข่ายกั้นบริเวณด้านข้างรอบโรงเรือนเพื่อป้องกันศัตรูของไส้เดือน

บ่อเลี้ยงไส้เดือน กว้าง ประมาณ 1 เมตรความยาวแล้วแต่ต้องการ และมีความลึกไม่เกิน 0.5 เมตรจะใช้เป็นบ่อเลี้ยงที่ใช้ผลิตปุ๋ยหมัก มูลไส้เดือนดินจากวัสดุอินทรีย์ได้ดีและสะดวกในการจัดการ

บ่อเก็บน้ำหมักมูลไส้เดือนดิน ควรก่อสร้างบริเวณด้านข้างโรงเรือนหรือด้านหลังโรงเรือนให้น้ำหมักจากบ่อเลี้ยงไส้เดือนไหล เข้าไปเก็บไว้ในบ่อเก็บน้ำหมักได้ง่าย ขนาดของบ่อเก็บน้ำหมักจะมีขนาดเล็กกว่าบ่อเลี้ยงไส้เดือนตามความเหมาะสมของปริมาณ น้ำหมักที่ได้

การเตรียมวัสดุรองพื้นเพื่อเป็นที่อาศัยของไส้เดือนดิน

ใช้วัสดุอินทรีย์สด เป็นวัสดุรองพื้นหนาประมาณ 6 นิ้ว โดยเน้นส่วนที่เป็นผักสีเขียว วัชพืช ขยะสดโดยจะใช้ปุ๋ยคอกโรยบนหน้า ให้หนาประมาณ 2 นิ้ว โรยปูนขาวให้ทั่วบริเวณ แล้วจึงให้ความชื้นเล็กน้อยประมาณ 20% ของน้ำหนักขยะสดหรือให้เปียกชุ่มแต่ไม่ให้มีน้ำ แช่ขังทิ้งไว้ประมาณ 2-3 วัน จะพบว่าเกิดขบวนการหมัก สังเกตได้โดยมีความร้อนที่สูงขึ้นทิ้งไว้ประมาณ 4-6 สัปดาห์ความร้อนที่เกิดขึ้นจะ หายไปหรืออาจจะเร็วกว่านี้ ถ้ามีการหมักในกองที่มีความหนาน้อยกว่าที่กำหนดไว้ การหมักที่สมบูรณ์จะทำวัสดุมีสีเข้มจนเป็นสีน้ำตาล มีลักษณะร่วนซุยไม่มีกลิ่นเหม็น

การเริ่มต้นเลี้ยงไส้เดือนดิน ในระยะเตรียมการจึงควรมีปริมาณไส้เดือนดินอย่างน้อย 1 กิโลกรัมต่อพื้นที่ 1 ตารางเมตร ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 4 - 6 สัปดาห์ ก็จะทำให้ปริมาณไส้เดือนเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว และทวีจำนวนมากขึ้นสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

ปริมาณอาหารที่ให้ไส้เดือน โดยปกติไส้เดือนดินชอบอาหารที่มีปริมาณโปรตีนสูง รวมถึงในดินที่มีปริมาณอินทรียวัตถุจำนวนมาก ไส้เดือนดินสายพันธุ์ไทย Pheretima peguana และ Pheretima posthuma จะกินอาหารเฉลี่ย 120-150 มก./น้ำหนักตัว 1 กรัมต่อวัน และ พบว่าไส้เดือนดินสายพันธุ์ Lumbricus rubellus และ Eisenia foetida จะกินอาหารประมาณ 240-300 กรัมต่อวัน ต่อน้ำหนักไส้เดือน 1 กิโลกรัม ซึ่งเป็นจำนวน 2 เท่าของอาหารไส้เดือนดินสายพันธุ์ไทย

การให้อาหารที่เป็นเศษอินทรียวัตถุกับไส้เดือนดินในบ่อเลี้ยง นำขยะสดจากชุมชนมาแยกวัสดุที่ไม่ย่อยสลายเช่นถุงพลาสติกต่างๆ ออก ปริมาณขยะสดที่ควรเตรียมให้ไส้เดือนดิน ควรจะมีการเตรียมการหมักให้เริ่มบูด

เสียก่อน นำมาใส่ในบ่อเลี้ยงไส้เดือนความหนาไม่เกิน 10 เซนติเมตร เนื่องจากถ้าหนามากกว่านี้ จะทำให้เกิดความร้อน

การแยกไส้เดือนออกจากปุ๋ยหมักมูลไส้เดือนดิน สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การใช้แสงไฟไล่ ใช้ตะแกรงร่อนด้วยมือ ในกรณีที่มีมูลไส้เดือนปริมาณน้อย และใช้เครื่องร่อนขนาดใหญ่ ทำงานด้วยมอเตอร์ไฟฟ้า ช่วยแยกไส้เดือนดินออกมาจากกองปุ๋ยหมักในกรณีที่มีปุ๋ยหมักมูลไส้เดือนดินในปริมาณมาก

ที่มา : มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ศูย์วิจัยและพัฒนาเกษตรธรรมชาติ (http://www.maejonaturalfarming.org)

และสามารถดูบทความเกี่ยวกับการเลี้ยงไส้เดือนดินเพิ่มเติม ดังนี้

1. วสันต์ ชุณห์วิจิตรา และวรวีร์ รายา. การเลี้ยงไส้เดือนดิน ตอนที่ 2. ใน ร่างบทความจากรายการวิทยุ รายการ “เกษตรน่ารู้” ประจำปี 2558. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม ฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่. หน้า 43-46 (http://www.eto.ku.ac.th/file/เกษตรน่ารู้58.pdf)

2. มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ศูย์วิจัยและพัฒนาเกษตรธรรมชาติ. วิธีการเลี้ยงไส้เดือน. (http://www.maejonaturalfarming.org/pdf/วิธีการเลี้ยงไส้เดือนดิน.pdf)

3. ศาสตราจารย์ปรารถนา พฤกษะศรี. การเลี้ยงไส้เดือน รูปแบบของฟาร์มพฤกษะศรี. (http://www.kpsbeef.org/knowledge/581105newworm.pdf) (มีไฟล์แนบ)

4. พัฒนา สมนิยาม. คู่มือการเพาะเลี้ยงไส้เดือนดิน: สำหรับเกษตรกร ผู้เพาะเลี้ยงไส้เดือนดิน. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ คณะเกษตรศาสตร์ และเทศบาลตำบลหาดกรวด (http://www.clinictech.most.go.th/online/techlist/attachFile/20144201431411.pdf) (มีไฟล์แนบ)

5. มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ศูย์วิจัยและพัฒนาเกษตรธรรมชาติ. ปัญหาที่พบบ่อยในการเลี้ยงไส้เดือนดิน. (http://www.maejonaturalfarming.org/pdf/ปัญหาที่พบบ่อย.pdf)

6. รศ.ดร.สมชัย จันทร์สว่าง. 2553. การเลี้ยงไส้เดือนโดยย่อ: สรุปจากเอกสารประกอบการบรรยาย (มีไฟล์แนบ)

7. ปิยบุตร พิมพ์สี. บ้านสวนพอเพียง - หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบนอินเทอร์เน็ต : แบ่งปัน สร้างสรรค์ พอเพียง (http://www.bansuanporpeang.com/node/3523)

หากสนใจต้องการความรู้เกี่ยวกับชนิดของไส้เดือนดิน วิธีการเลี้ยงไส้เดือนเบื้องต้น ประโยชน์ของไส้เดือน การเก็บเกี่ยวไส้เดือนและปุ๋ยมูลไส้เดือน การผลิตปุ๋ยน้ำชีวภาพโดยใช้มูลไส้เดือนที่เลี้ยงภายในครัวเรือน และการใช้

ประโยชน์จากปุ๋ยน้ำชีวภาพจากมูลไส้เดือน ทั้งในภาคทฤษฎีและปฏิบัติ สามารถเข้ารับอบรมวิชาชีพสำหรับประชาชน หมวดเกษตร AG010 การเลี้ยงไส้เดือนเบื้องต้น โดยอาจารย์ผู้สอน ดร.วนิดา สืบสายพรหม สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

(http://train.eto.ku.ac.th/vocation/index.php?category=kaset&course=AG010&subpage=description)

ที่มา : สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์